

מראי מקומות- סנהדרין צ"ח

לפרש שכל השערים יהיו שקולין לצרות, בין השער שיצא ממנו, ובין השער שנכנס בו, וזהו ביאור בקרא דליוצא ולבא אין שלום, ע"ש עוד ביאורו בזה.

(ו) **אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא- כ' הבן יהודע** דאף דאין דרך להאכיל דג לחולה, הביאור כאן הוא שאין להם בשר בהמה או עוף להאכיל לחולה, ובעבור חיי שעה, שהוא רעב מאד ואינו יכול לסבול, יבקשו לו דג להשיב נפשו, וגם זה לא יעלה בידם, ואע"פ שהדג מצוי בחנם בנהרות. **והעיון יעקב פי' באו"א**, שדגים קטנים מפרין ומרבין גופו של אדם. וכ' דאפשר דמש"ה קאמר עיקר החסרון בדגים, דכיון דנתמעטו התלמידים וחכמת הסופרים תסרת, ואמרי' בע"ז (ג.) דמה דגים שבים, כיון שעולים ליבשה מיד מתים, אף בנ"א שפורשים מן התורה מתים, לכן תחסרו גם הדגים אז.

(ז) **אין ירושלים נפדית אלא בצדקה, שנא' ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה- הק' המהרש"א** (ד"ה עד שיכלו שופטים), הא משמע דציון, דהיינו ירושלים, נפדית במשפט, ושביה בצדקה, ולמה אמרי' דנפדית בצדקה. ופי' ע"פ מש"כ שם, דלעתיד לא יהי' מי שיודע משפט ודין תורה, ע"כ הא דכתי' ציון במשפט תפדה לא הוי כמשמעה, שהרי לא יהי' מי שיודע משפט, אלא הביאור הוא ככה, ציון במשפט, דהיינו ציון והמשפט, שיחזור לשם לזמן הגאולה, בצדקה, דהיינו, בזכות הצדקה שיהי' באותו דור, כי מי שנותן ומוותר משלו לאחרים, ודאי דאינו גוזל מאחרים, ובזכות זה תשוב המשפט לירושלים.

(ח) **אי בטלי דייני, בטלי גזירפטי- פי' היד רמה**, דהיינו אי בטלי דייני עכו"ם, בטלי גם השוטרים שחובטים במקלות ע"פ הדיינין. אולם ע' במהרש"א שכ' דמיירי ברשעי דייני ישראל המטין אחר שוחד.

(א) **ושחק ר' אליעזר- כ' הסנהדרי קטנה** דאף שר"א ג"כ הביא קראי, מ"מ יש לדחות דכל הפסוקים שהביא שמבואר דצריכין לעשות תשובה, היינו לומר דאם ישובו אז יחיש הגאולה, אבל יתכן דאף אם לא ישובו, מ"מ יבוא הגאולה. וכל המקראות שהביא ר' יהושע מעיקרא, י"ל דאם יהי' עת רצון ואל יעכב מדת הדין, יתכן שיבא משיח אף בלא תשובה. אבל עכשיו שהביא קרא דוישבע בחי העולם, א"כ חזינן שהקב"ה נשבע לגאול אותם בזמנם, והיינו אפי' בלי תשובה. וממילא מוכרחין לומר דכל הפסוקים דמבואר דצריכי תשובה, היינו כדי להחיש הגאולה.

(ב) **אין לך קץ מגולה מזה- פי' היד רמה**, כלומר, שמוכיח שיש קץ קבוע לדבר מ"מ, דכתי' כי קרבו לבו, ואם אין זמן קצוב לדבר, מאי קורבא שייך. עוד פי' בשם י"מ, שאין לך קץ מגולה יותר מזה, שמסר לך סימנין עליו לפני בואו, לידע בו כשהוא בא (ולכאור' כן משמע מרש"י).

(ג) **אף מזה שנא' כי לפני הימים ההם שכר האדם לא נהי', וכו'- פי' המהרש"א** הענין, דענין זה נמצא בסוף התוכחה, והתמכרתם וכו' ואין קונה, וזה יהי' סוף כל הצרות, שלא יהי' אדם יכול למכור ולהשכור עצמו, ולכן הוי סימן שהוא בדור שבן דוד בא, וזהו קץ מגולה, שאין אחריה צרות.

(ד) **מאי ליוצא ובא... אף ת"ח שכתוב בהם שלום... אין שלום- פי' המהרש"א**, דהיינו ת"ח, שיוצא ובא במלחמתה של תורה, ואמרי' דמ"מ יש להם שלום, דכתי' ואת והב בסופה, מ"מ לא יהי' שלום ביניהם בדור שבן דוד בא.

(ה) **ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים כולן שקולין- פרש"י**, דהיינו או דכולן שוין בזול, או כולן שוין ביוקר. והעיר המהרש"א, דלב' הפירושים ברש"י אין שייך לקרא דלעיל, והגמ' משמע דבא לפרש קרא דלעיל. ולכן כ'

(ג) **א"ל אתינא לעלמא דאתי- כ' העיון יעקב**
דאפשר דלכך הי' נסתפק בנפשי, לפי שלא
מת ע"י מלאך המות, והמיתה הוא הכפרה
הגדולה. ואע"פ שהי' צדיק, אבל צדיק אין
בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ולכן חשש
דאולי לא יחסר חלקו לעוה"ב משום שלא
מת ע"י מלאך המות. ולכן הבטיחו לו בסמוך,
לך ולאבוך לעלמא דאתי, כלומר, אע"פ
שאתה לא מת ע"י מלאך המות, מ"מ יהא
חלקך מלא וגדוש, בצירוף זכות אביך שמת
ע"י מלאך המות.

(ד) **שנים ראיתי- פי' היד רמה, דהיינו אליהו ור'**
שמעון בר יוחי. אבל המהרש"א פי' דלכאור'
היינו אליהו ועל עצמו.

(טו) **יחיב ביני עניי סובלי חלאים- פי' העץ יוסף,**
לפי שגם משיח סובל יסורים בשביל כפרת
ישראל.

(טז) **דלמא מבעינא דלא איעכב- כ' העיון יעקב,**
אע"ג דזה גופא מוכח שהוא עצמו לא ידע,
מ"מ י"ל דשאלו משום דאולי הוא לא ידע רק
איך יהי' הזמן של אחישנה, אבל מ"מ אולי
יודע הזמן של בעתה.

(ז) **דלא איעכב- העיר התורת חיים, כי נמי מעכב**
כדי קשירה, שהוא כהרף עין, מאי הוי. ותי'
שיש זמן מסוגל שהוא זמן הקץ, ואם מעכבו
אפי' כהרף עין, יש לחוש שמא יהי' מקום
למקטרגים לקטרג, ולכן אמר שצריך להיות
מוכן לגאלם מיד, ע"ש באריכות על דרך זה.

(ח) **שלום עליך רבי ומורי- כ' העיון יעקב דמכאן**
יש ללמוד שיש לומר כן למי שגדול ממנו,
אע"פ שלא למד ממנו כלום.

(ט) **לאימת אתי מר- הק' הברכת אברהם, למאי**
נפק"מ, הרי צריכים לחכות לו בכל יום. ותי'
דאולי כוונתו לשאול לו איזה תנאים צריכים
להתקיים קודם בואו. ולפי"ז, מה שהשיב לו
היום, הי' כוונתו להשיב לו על שאלתו, וכמו
שפי' אליהו, היום אם בקולו תשמעו.

(כ) **היום- כ' המהרש"א שהוא לאו דוקא, שהרי**
אליהו לא בא מאתמול לבשר על הגאולה.

(ט) **אם ראית דור שנתמעט והולך, חכה לו- פי'**
המהרש"א, דהיינו בממון, שהעניות מוסיף
והולך ואינו פוסק. אולם ע' בערוך לנר שכ'
דנתמעט והולך היינו ע"י שגסי רוח יכלו,
ולכן הם נתמעטים והולכים, דהיינו
שהשפילו את עצמם.

(י) **אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו**
חייב- פי' בשו"ת הרשב"א (א, תי"ח, ד"ה
חלילה, בהוצאת מ"י עמ' רי), שאם כולו
זכאי, היינו שיוסר השאור המעכב, ויתחבור
הראוי לנו מהגמול הטוב לזכרון ברית
האבות המליץ לנו בלכ הדורות, ותשלמנה
הסבות המחייבות ישועה. ואם כולו חייב,
יתחייבו בהכרח הענשים הגדולים והמרים,
שיקשה סבלם, עד שיהי' כובד הצרות בודאי
סבה להסכימם כולם בחזרה אל התשובה
הגמורה, וכו', ע"ש. **ובקובץ הערות**
(ביאורי אגדות על דרך הפשט, סי' ה', אות ו')
פי' באור"א, דסוגיין מדבר על הזמן של
"אחישנה", דאם כולו זכאי, אז שפיר מובן
למה נגאלו, ואם כולו חייב, אז צריכים
להגאל מיד, שא"א להניחם עוד בגלות, וכמו
שהיו במצרים, שהי' משוקעין במ"ט שערי
טומאה, ואלמלא לא נגאלו אז, לא היו נגאלין
שוב לעולם.

(יא) **זכו אחישנה- כ' בחפץ חיים על התורה**
(נצבים, מעשי למלך), "ואל יהי' לפלא בעיני
האדם לומר, איך נוכל לזכות למה שלא זכו
דורות הקודמים, דזה אינו קושיא, דהם אמנם
שאנחנו קטנים הרבה מאבותינו, אבל ידוע
שהקב"ה מצרף לכל א' זכותו וזכות אבותיו,
ואנחנו כנס הרוכב על גבי הענק, שהוא
רואה ומביט יותר למרחוק".

(יב) **זכו, עם ענני שמיא, לא זכו, עני רוכב על**
חמור- ע' באור החיים (במדבר כ"ד, י"ז),
שכ' בענין החילוק בין הגאולה של בעתה
ושל אחישנה, שאם הוא באחישנה, דהיינו
ע"י זכות ישראל, אז יתגלה הגואל ישראל
במופת ואות, משא"כ אם מצד שהגיע הקץ,
ואין ישראל זוכים לה, עליה נאמר שהגואל
יבא עני, ורוכב על החמור.

שהק' עוד ע"ז, והניח בצ"ע. וע"ע בהקדמה למשניות שהאריך הרמב"ם בענין זה.

(כד) בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי, וכו' - כ' היד רמה שלא למימרא דאיכא ספיקא קמי', אלא כנגד רחמיו קאמרי', דמדת רחמיו של קוב"ה היתה נותנת שלא לאבד את האומות מפני ישראל, ומדת רחמיו אומרת כן לפני הקב"ה, וכיון שכל דבר שנברא שדיבר, היינו בכח שנתן לו הקב"ה, אמרי' דהוי כאילו הקב"ה אמרה. והוסיף המהרש"א דכשאמר הקב"ה איך אאבד אלו מפני אלו, נמצא ששניהם בספק, ויצטערו בכך עד שיבא משיח (ועדיין צ"ע).

(כה) לא איברי עלמא אלא לדוד, וכו' - פרש"י, בזכות דוד, שהי' עתיד לומר כמה שירות ותשבחות. והיד רמה כ', שמתן שכרו מרובה לעולם הבא, שהי' עתיד לומר כמה שירות ותשבחות לפני המקום. והמהרש"א פ', ר"ל, הבטחת ד' שיהי' לעולם, כגון מלכות שניתן לו ולזרעו, וכן הבטחתו למשה שיהי' התורה ופלפולא ניתן לו ולזרעו עד עולם, וכן למשיח שיהי' גדולה לו לעולם.

(כו) אי מן חייא הוא, כגון אנא - פי' המהר"ל, שאין לחשוב כי המלך המשיח לפי גודל מעלתו ורוממתו יהי' נבדל מהכל, כמו מי שהוא גדול מאד, הוא נבדל לעצמו ואין לו צירוף אל הכלל, אלא לא הי' נבדל מן הכלל, רק שהי' מצורף אל הכלל.

(כז) שנא' והי' אדירו ממנו, ומושלו מקרבו יצא - פי' המהרש"א, דכוונתו לומר דמשיח יהי' מאותן הבאים מבני דוד, ומושלו מקרבו, דהיינו שיהי' להם עדיין ממשלה בגלות, כגון ר' נחמן, שהי' חתני' דבי ריש גלותא.

(כח) כגון קיסר ופלגי קיסר - פרש"י, מלך ושני לו, דוד המלך יהי' שני לדוד החדש. וע' בבאר שבע שהעיר דמבואר בסוכה (נב:) שיהי' דוד באמצע כל הרועים, ואיך שייך לומר שהוא שני למשיח, והניח בקו'.

אולם בפתח עינים כ' דמשמע מכאן כדעת הרמב"ם, דקיי"ל כהסוגיא דבאמת אי"צ שיבא אליהו קודם משיח.

(כא) לכשיפול השער הזה, וכו' - כ' המהרש"א דמדברי רש"י מבואר שהיו ברומי באותה שעה, ולכאו' בהמשך הגמ' משמע שהי' בא"י, וצ"ע.

(כב) ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמרי' - כ' המהר"ל, דהיינו דאמר דאפי' אם אינו זוכה להיות במעלה הגדולה של זמן משיח, אבל אולי אזכה עכ"פ להיות במדרגה השפילה ביותר, ואם אזכה לזה, די לי.

(כג) אלא שגרם החטא - ע' בצל"ח (ברכות ד.) שהביא מש"כ הרמב"ם (יסודי התורה י', ד') שמה שהבטיח הקב"ה ע"י נביא לעולם אינו חוזר, וא"א לחטא לבטל הבטחה זו, ומה שאמרו שיעקב הי' ירא שמא יגרום החטא, היינו רק כלפי מה שהנביא מתנבא על עצמו, אבל בנביא המתנבא על אחרים לטובה, אין החטא גורם לבטל דברי הנביא. והרי כאן אנו רואין דאינו כן, שהרי הבטיח הקב"ה ע"י משה רבנו שהעברה שני' יהי' כהעברה ראשונה, ולא בא כיון שגרם החטא. ותי' דהא עיקר הטעם שכ' הרמב"ם שהבטחה טובה אפי' אם חטא הוא בא, הוא משום שזה צריך להיות לאות להבחין אם הנביא הזה הוא אמיתי או לא. וא"כ, כיון דבמשה רבנו כתיב וגם כך יאמינו לעולם, הבטיחו הקב"ה שלעולמי עולמים לא ירהרו אחר נבואתו כלל. לכן, בהבטחה שהבטיח הקב"ה על ידו שפיר גורם חטא לבטלה, כמו שיכול החטא לגרום בטלה ע"י הנביא עצמו (דודאי גבי הנביא עצמו אין צורך לאמת נבואתו, וא"כ ה"ה אצל משה). וע' ברא"ם (פ' וישלח, ל"ב, ח') שהק' מהגמ' בברכות (ז.) דאי' דכל דבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי הוא בא [ומשם א"א ליישב כהצל"ח, שהרי שם לא הי' נבואה לכלל ישראל, אלא ד' אמר למשה הרף ממנו ואשמידם, ואעשה אותך לגוי גדול, וגם הי' לגבי הנביא עצמו, וגם הי' אצל משה, וא"כ ודאי אין יכול ליישב כנ"ל]. וכ' דאולי יש חילוק בין קיום לחזרה, דהיינו דלעולם אינו חוזר מטובה לרעה (וכדא' בשבת נה.), אבל יכול להיות דאינו נתקיים אם תגרום החטא, אולם ע"ש